

Szövetkezni pedig kell(ene)...

A 25 évvel ezelőtti szocialista agrárpolitika – a mai mezőgazdasági elemzők szerint – alapvetően utat tévesztett. Ennek ellenére is egy, a világ élvonalában (1–4. hely) álló mezőgazdaságot hagyott maga után, illetve vitt a rendszerváltoztatásba. Az elemzők szerint ezt a mezőgazdaságot kellett volna az antalli privatizációval szemben úgy átalakítani, hogy a nemzetközi versenyben is döntően családi gazdaságokon alapuló, de a többi szervezeti forma (zrt., kft., egyéb társas vállalkozás) számára is működést biztosító, korszerű agrárstruktúra legyen.

■ Kudarcra ítélt agrárpolitika

A megfelelő út az lett volna, ha tíz éven belül elérjük, hogy a mezőgazdasági terület legalább 80%-án a kor színvonalán felszerelt és megfelelő üzemméretű parasztgazdaság adja a hazai ártermelés döntő többségét. Továbbá a 10%-ot ne haladja meg a bérmunkásokkal dolgozó nagyüzemek száma, elsősorban a mára már privatizált állami gazdaságok területi aránya és kb. 10%-án a lakosság harmada a falusi lakosság nagyobbik fele művelhessen kiegészítő gazdaságot. Ezzel szemben a rendszerváltás utáni parlament és kormányzat az említett privatizáció jegyében olyan agrárpolitikát folytatott, mely egyrészt az 1949 előtti állapotok visszaállítását, másrészt a rendszerváltás előtti struktúra gyors politikai és gazdasági szétverését célozta.

■ Nem a szakemberek döntöttek

A felelőtlen és átgondolatlan átalakítás siettetése erőteljes lazulást okozott. A privatizáció és kárpótlás túlságosan is elaprosított birtokmérete a kívánatos üzemmérettel szemben éppen az ellenkező irányú elmozdulást jelentette, egyet előre, kettőt hátra, de azt is a rossz irányba. Ez az oka annak, hogy a magyar mezőgazdaság ma legalább húsz évvel hátrább van a modernizációtól, mint amilyen távol az élvonalbeli agrárium a rendszerváltáskor volt.

Sajnos a rendszerváltáskor nem szakmai szempontok, nem agrárszakemberek határozták meg (mint ahogy ma sem) a hazai agrárium fejlődési irányát, hanem kívülálló politikusok, oligarchák. Ez az oka annak, hogy az agrárágazatokat nem sikerült újra pályára állítani. A fentiek ellenére egy dolog biztos: Magyarországon a mezőgazdaság rendszerváltás előtti sikerének záloga a szovjet kolhozmodellből való permanens és következetes távolodás jegyében dolgozó szövetkezetek

voltak, amelyek gyors szétverése akkor is „üdvös kíváncsi”, ha a helyükbe az idejétmúlt felszereléssel sem mindig rendelkező törpegazdaságok lépnek. A mezőgazdaság lerombolásának kiagyaltói pedig nem voltak tisztában azzal, hogy a termelésre kiterjedő szövetkezés a közhiedelemmel ellentétben egyáltalán nem idegen a fejlett nyugati világban. A rendszerváltoztató néppel pedig elhittették, hogy „majd” jobb lesz, csak azt nem mondták meg, hogy kinek vagy kiknek. Csináltak számukra kárpótlásul „kárpótlást és privatizációt”, na meg egy „kiválóra” sikerült elaprózott birtokszerkezetet.

Mi lett az eredmény? A rendszerváltástól napjainkig lenullázott vidék, pusztulás, leépülés, munkanélküliség, kilátástalanság és kitántorgó tízezrek (majd százezrek), most nem Amerikába, de a világba. Ma gyakorlatilag romokban hever a vidék, gyümölcsöseink lepusztultak (pl.: Borsod-Abaúj-Zemplén barackosai, csonthéjasai, Hajdú, Szabolcs almásai), gyepterületeink jószág hiányában elgazosodtak, a földek jó része műveletlen, az egykori szövetkezeti majorok és istállóik berogyott tetőkkel pusztulóban.

■ Hiányzik az összefogás

Persze vannak pozitív példák is, de zömében jól működő kis családi vagy „farm” gazdaságok a megfelelő birtokmérettel, tőke és szaktudás hiányában alig alakultak ki. Aztán persze hiányzik az összefogás is. A rendszerváltás után tűzzel-vassal szétvert szövetkezetek helyét általában nem váltotta fel semmi, csupán az enyészet lett az úr. Akik közel álltak a tűzhöz, vagy éppen a „holdudvaron” tartózkodtak, kimazsolázták a megszűnő állami gazdaságokat és termelőszövetkezeteket, az értékesíthető ágazatokat. Az ingatlanokat eladták, gazdát cseréltek a gépek és az állatállomány, közben a kár-

pótlás és privatizáció eredményeképpen maradtak a rosszul vagy gazdaságtalanul művelhető kisparcellák, és persze a ma már sokat emlegetett osztatlan közös tulajdon, melyet az állam a június 1-jéig bejelentettek részére ingyen kimér, hogy azt az azóta előregedett tulajdonosok mihamarabb felajánlják a NFA részére. A szemfényvesztés, ami a kárpótlás mázában jelentkezett, kisémmizte a kistulajdonosokat, aranykorát élte a spekuláció, a jó adottságú termőhelyeken, a jobb földekkel rendelkezőknél a földhaszonbérletők próbáltak szerencsét. A szövetkezetek szétverésével párhuzamosan az antalli privatizáció teljes sikerrel „biztosította be magát”, hogy a hazai élelmiszer- és feldolgozóipar erőltetett ütemű privatizációja révén az addig legfontosabb hazai nyersanyagfelvevő piacot leépítse (döntő hányaduk külföldi kezekbe került, majd megszűntek).

■ Lecsökkent állatállomány

A föld mellett az állattenyésztés is szót érdemel. A rendszerváltás előtt az agrárium állattenyésztése igen magas színvonalat képviselt. Mind mennyiségben (10 millió sertés, 3 millió szarvasmarha), import nélkül biztosította az ország húselvételét, és jutott bőven exportra is. A hús minőségileg jóval magasabb szinten állt, mint ma a hangzatos élelmiszer-biztonsági követelményekkel megtűzdelt (sokszor GMO-s „moslékkal” etetett), jórészt importból származó húsok. Az pedig végképp nem közömbös, hogy mindezt a szövetkezetek és AG-ok, illetve a hozzájuk szervesen kapcsolódó háztáji gazdaságok állították elő. Sajnos ma a vidék, az állattartás (2,7 millió sertés, 170 ezer szarvasmarha, minimális baromfi) nem jöhet szóba munkaadóként.

■ Hová lett az egykor kiváló magyar élelmiszeripar?

A még megmaradt magyar élelmiszeripar súlyos gondokkal küzd. A helyzetet tovább rontja, hogy a hozzá nem értő, átgondolatlan, nem agrárszakemberek által irányított intézkedések, a fogyasztást jelentősen mérséklő szja-rendszer, a 27%-ra növekedett áfa, az ágazati különadók – termékdíj, élelmiszer-biztonsági felügyeleti díj –, az állandóan emelkedő